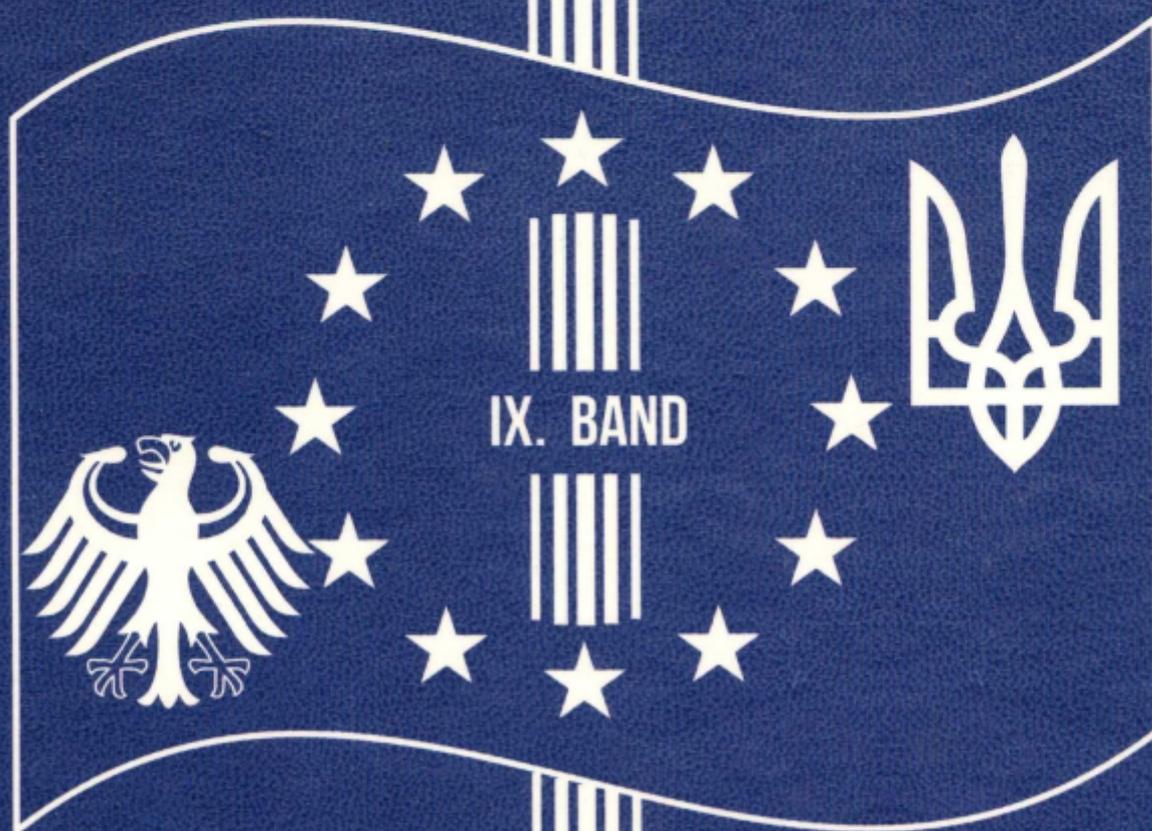

**UKRAINISCHE WISSENSCHAFT
IM EUROPÄISCHEN KONTEXT.
DEUTSCH-UKRAINISCHE
WISSENSCHAFTSBEZIEHUNGEN**

**УКРАЇНСЬКА НАУКА
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ.
НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКІ НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ**

Німецько-Українське Наукове Об'єднання
ім. проф. Ю. Бойка-Блохина

**УКРАЇНСЬКА НАУКА У
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ.
НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКІ
НАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ**

Збірник наукових праць

Том IX

**Мюнхен
2016**

УДК 8

ББК 80

У45

Усі права застережено. Посилання на матеріали цього видання під час їх цитування обов'язкові

*Збірник наукових праць друкується за рішенням
Загальних зборів «Німецько-Українського Наукового Об'єднання
ім. проф. Ю. Бойка-Блохина»
(протокол № 2 від 26 лютого 2016 року)*

*Укладач і загальний редактор:
акад. Академії наук Вищої Школи України,
член-кор. УВАН у Нью-Йорку, проф., д-р. Дарина Блохин*

Редакційна колегія:

Наталія Поплавська, д. філол. наук, проф. (Україна); **Марта Оберраух-Мельничук**, д-р. (Німеччина); **Валентина Барчан**, д. філол. н., проф. (Україна); **Наталія Сидоренко**, д. філол. н., проф. (Україна); **Володимир Супрун**, д-р. (Німеччина); **Петро Кононенко**, д. філол. н., проф. (Україна); **Іво Поспішл** д. філол. н., проф. (Чехія).

Рецензенти:

Ростислав Радишевський – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри полоністики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна);

Валентина Соболь – доктор філологічних наук, професор Варшавського університету (Польща).

Від упорядників:

автори несуть особисту відповідальність за повноту і правильність висвітлення зазначеної теми, грамотність, системність викладу, достовірність фактів, правильне цитування, написання власних імен, назв тощо.

Українська наука в європейському контексті. Німецько-українські наукові зв'язки : збірник наукових праць / уклад. і заг. ред. Д. Блохин. – Мюнхен, 2016. – Т. 9. – 440 с.

У45 IX том збірника наукових праць приурочено ювілею доктора, професора, академіка АНВШ України, член-кореспондента УВАН, лауреата премії фонду Т.Шевченка Дарини Блохин та 10-літтю створення нею «Німецько-Українського Наукового Об'єднання імені проф. Юрія Бойка-Блохина», яке є сьогодні науковою платформою для обговорення дослідницьких пошуків науковців у царині німецько-українських науково-культурних взаємин. Дарина Блохин є послідовною берегинею наукових заповітів Юрія Бойка-Блохина – відомого літературознавця, театрознавця, громадського і політичного діяча, професора Українського вільного університету в Мюнхені. Засновниця НУНО бере активну участь у популяризації здобутків української академічної науки в європейському науково-культурному просторі. Німецько-українська наукова співпраця, ініційована нею, посідає важливе місце у національній історії двох країн та загальноєвропейському історико-культурному процесі.

Збірник наповнили статті дослідників Німеччини, України, Чехії, наукові інтереси яких інтегруються навколо актуальних питань сучасної компаративістики, наукової комунікації у дискурсі німецько-українських наукових зв'язків. Концептуально означено місце української гуманітарної науки у європейському та світовому науковому просторі. Тематичне розмаїття публікацій систематизовано за рубриками: «Мовознавство. Роль діаспорних вчених у поширенні україністики в Німеччині та країнах їх проживання», «Українська і німецька література та історія», «Німецько-українські мас-медіа і соціальні комунікації», «Культура. Мистецтво».

Для науковців, викладачів, докторантів та аспірантів.

УДК 8

ББК 80

ISBN 978-966-308-665-1

© НУНО, Дарина Блохин

УКРАЇНСЬКА МОВА В ЕПІСТОЛЯРІІ В. БІДНОВА ДО АКАДЕМІКА Д. І. ЯВОРНИЦЬКОГО

У статті досліджується українська мова кінця XIX початку XX століття у листах В. Біднова до академіка Д. І. Яворницького

Ключові слова: епістолярна спадщина, адресат, адресант, звертання, лексика, терміни, просторічні слова, етимологія.

Багатство виражальних засобів мови є показником рівня її розвитку. Воно виявляється насамперед у стилістичній складності, розмаїтті мовних засобів. У свій час В. Гумбольдт зазначав, що кожна мова описує навколо народу коло, до якого він належить, коло, з якого людина може вийти лише тоді, коли вона входить у коло іншої мови [4, с.80]. На сучасному етапі розвитку мовознавства проблеми української мови викликають пильну увагу дослідників, особливо в період її становлення (відновлення) наприкінці XIX – на початку XX ст. Катеринославщина кінця XIX – початку XX століття у цьому аспекті є особливо цікавою, оскільки тут, з одного боку, існували досить сильні запорозькі традиції, а з іншого – внаслідок урядової політики щодо заселення і господарського освоєння краю останньої чверті XVIII – першої половини XIX ст. та інтенсивного промислового розвитку сформувався строкатий склад населення. Разом із заборонами вживання української мови в сферах освіти, науки, культури, релігії це створювало несприятливі умови для, навіть, не розвитку, а збереження української мови. Тим не менше, саме в цей час на хвилі розгортання суспільно-політичного і національно-культурного руху чітко простежується намагання діячів освіти, науки і культури освоїти рідну мову і користуватися її послугами не лише у побуті.

Епістолярна спадщина вчених і культурних діячів є цінним джерелом для висвітлення різних аспектів функціонування української мови періоду становлення її літературних норм наприкінці XIX – XX ст., а саме на Катеринославщині в умовах полілінгвізму в українському культурному середовищі. Саме листи її представників є важливим джерелом дослідження процесу становлення (відродження) української мови як засобу спілкування наукової та культурної громадськості, бо вони на відміну від опублікованих творів чи публіцистичних статей не зазнали редакторської правки.

У даній розвідці поставлена мета дослідити особливості української мови у листуванні В. О. Біднова з Д. І. Яворницьким.

Об'єктом дослідження є 13 листів В. О. Біднова до Д. І. Яворницького. Перший – 20 січня 1907 року, останній – 29 вересня 1932 року.

Джерельна база для дослідження – листи В.О. Біднова, вміщені у серійному виданні Дніпропетровського національного історичного музею Д.І. Яворницького «Епістолярна спадщина академіка Д.І. Яворницького» [6, с. 888].

Дмитро Іванович Яворницький – одна з найвизначніших постатей наукового й культурного життя України кінця XIX – першої половини XX століття. Багатогранна особистість Д.І. Яворницького не обділена увагою вчених. Його діяльність переважно була об'єктом дослідження фахівців з історії. Першою спробою «синтетичного» висвітлення життя й громадської діяльності Д.І. Яворницького, його доробку в галузі фольклористики й етнографії, частково лексикографії є монографія М.М. Шубравської «Д. І. Яворницький: життя, фольклористично-етнографічна діяльність» [29, 354с.]. Праці дослідників Н. Є. Василенко, Л. І. Скупейка, І. Є. Руснак містять літературознавчий аналіз художніх творів Д. І. Яворницького. До мовної спадщини Д. І. Яворницького зверталися науковці Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (А. М. Поповський, Н. А. Баракатова, О. В. Назаренко, Н. Г. Майборода, В. Я. Мороз, Я.І. Рибалка).

Постать Василя Олексійовича Біднова як об'єкт дослідження привернула увагу істориків – С. Абросимової [1], Ю. Мицика [1; 11], І. Саламахи [19], В. Ульяновського [23], М. Чабана [24; 25], О. Школьника [28] та інших. Важливі відомості про В. О. Біднова було почерпнуто з праць Д. Дорошенка [5], С. Наріжного [12; 13], Н. Полонської-Василенко [14], С. Русової [17], С. Сірополка [20], Є. Чикаленка [26]. Також важливе значення мали спогади В. Прокоповича [15], С. Саковича [18], Г. Чикаленко-Келлер [27]. Аналіз вищезазначених праць дає підставу для висновку, що більшість авторів досліджували діяльність В. О. Біднова як історика, педагога загалом, проте немає досліджень, в яких би досліджувалася мова праць вченого, а в нашому випадку зупинимось на аналізі мови листів В. Біднова до Д. Яворницького.

Наш земляк, уродженець Широкого Василь Олексійович Біднов (1874 – 1935) відомий, як історик церкви, освітній і громадський діяч. Випускник Одеської семінарії та Київської духовної академії він з 1903 року викладав у духовній семінарії у Катеринославі. З Катеринославом пов'язано п'ятнадцять років праці. Друкувався у катеринославських виданнях «Добра порада», «Дніпрові хвилі», «Народне життя». З 1918 року працює у Кам'янці-Подільському в Українському державному університеті, з 1920 живе у Польщі. В своєму листі Д.І. Яворницького від 4 листопада 1923 року з Праги В.О. Біднов так характеризує ставлення поляків: *«Сюди я попав з Польщі. Там був арештований, висланий в глухий закуток і з трудом вирвався звідти. Поляки залишилися історичними поляками. Якою була колись шляхта, такою є й польська демократія та соціалісти. Релігійні утиски над православними та полонізація такі самі, як і в XVI – XVII стол. Нема нічого нового на території Польщі»* [6, с.43]. Ці слова багато про що говорили, для таких вчених-істориків, як Д. Яворницький, В. Біднов.

Влітку 1922 В. Біднов виїхав до Чехо-Словаччини. Працював у Вільному Українському університеті (Прага) у 1922 – 1928; Господарчій академії в Падебрадах. Один з ініціаторів заснування Українського історико-філологічного товариства в Празі (30 травня 1923), протягом 1923 – 1929 – його секретар. В. Біднов популяризував праці Д. Яворницького *«Книгою зацікавилися й бажать мати Вашу книгу кілька осіб, але ж дістати її неможливо. На книжку будуть рецензії, навіть в одному німецькому виданні в Германії. В Чехії видасться археологічна енциклопедія. Даю матеріали про ваше життя та археологічну діяльність»* [6, с.54], (тут і далі дотримуємося правопису оригіналів – Н.К.).

В. Біднов брав участь у святкуванні за кордоном 70-річчя Д.І. Яворницького; учасник I з'їзду слов'янських етнографів і географів, Міжнародного з'їзду біологів (1926), Слов'янського з'їзду філологів (1929). В 1928 – 1935 – професор Варшавського університету, співпрацівник «Літературно-Наукового Вісника». Похований на православному кладовищі у Варшаві.

Листування діячів науки між собою, які у свій час мали спільних знайомих, брали активну участь у суспільному і літературно-культурному процесі, є цікавим прикладом приватного листування, що дає широке коло для дослідження багатьох явищ того часу.

Взагалі приватне побутове листування являє собою постійну міжособистісну комунікацію двох партнерів. Цей тип епістолярію вирізняється тематичною різноплановістю, зумовленою особливостями стосунків між мовцями, конкретною мовною ситуацією, регулярністю та стабільністю спілкування, яке може тривати протягом значного проміжку часу. Приватну епістолярну комунікацію досліджували відомі вчені філологи Т. Радзівська [16], Н. Журавльова [7], М. Коцюбинська [8], С. Богдан [3], В. Кузьменко [9] та інші. «Цінність текстів, у яких зафіксоване приватне спілкування, – зазначає професор Т.В. Радзівська, – величезна для культури взагалі, оскільки вони документують індивідуальне мовлення, а отже роблять можливим його вивчення» [16, с.88].

Важливу роль у вивченні лексики епістолярного стилю належить дослідженню форм і засобів вираження етикету. Етикетне значення звертань, привітань, прощань, постскриптувів певною мірою впливає на адресата в сенсі задуманого, бажаного адресантом. Вони є одиницями комунікативного рівня й, обов'язкові для будь-якого листа, хоч і не обмежують виявлення індивідуальних авторських рис у написанні листа і так чи інакше характеризують міжособистісні стосунки двох осіб – адресата і кореспондента.

Епістолярне обрамлення, як називають початкові формули-звертання і завершальні-прощання, залежать від ситуації та настрою автора в момент написання листа, взаємин з адресатом, мети послання. Визначають загальну тональність листа. Основу для українського епістолярію звертань складають: назви, які позначають родинні стосунки; слова-титули; назви, які вказують на посаду, вчене звання; емоційно-забарвлена лексика; власні імена, імена й по батькові; субстантивовані прикметники та займенники у функції звертань; жартівливі, гумористичні, індивідуально-авторські назви.

Так, у листах В. Біднова до Д. Яворницького використовуються такі звертання: «Вельмишановний Дмитре Івановичу!» [6, с.41]; «Вельмишановний та високоповажний, ясневельможний пане Отамане кошовий!» [6, с.41]; «Високоповажний Дмитре Івановичу!» [6, с.42]; «Високоповажний та дорогий Дмитре Івановичу!» [6, с.44]; «Христос Воскрес, дорогий та високоповажний Дмитре Івановичу, історії славного війська Запорозького низового дослідувачу великий та на ниві українознавства давній-прадавній діячу!» [6, с.45] «Дорогий Дмитре Івановичу!» [6, с.48]. Саме це свідчить про чемність, освіченість, вихованість автора, про приятельські стосунки між адресатом і адресантом, знання народних пошанівних форм ввічливості, і разом з тим звучить повага, висока оцінка знань шанованого суспільством академіка.

Не менш важливі для епістолярної комунікації є завершальні-прощання. Вони за звичай схожі з початками-звертаннями. «Вашої ясневельможності, вельце ласкавого Добродзея мого, вельми прихильний й зичливий слуга, козак куреня Конелівського Василь Бідний» [6, с.41]. «З великою до вас пошаною і щирою повагою В. Біднов» [6, с.42]. «Цілую Вас, дорогий Дмитре Івановичу, й бажаю всього найкращого. Бувайте здорові! Ваш В. Біднов» [6, с.43]. «По змозі пишій, радий бачити Ваше писання. Міцно обнімаю Вас і бажаю всього, всього доброго! Бувайте здорові! Ваш В. Біднов» [6, с.45]. «Пора кінчать! Прошу Вас не забувати мене. Цілую Вас, кланяюсь і бажаю всього найкращого! Бувайте здорові! Ваш В. Біднов» [6, с.46]. «На цьому кінчаю. Прошу передати мій дружний привіт всім, хто мене не забув. Цілую Вас, дорогий Дмитре Івановичу. Й бажаю Вам всього найкращого! Бувайте здорові! З правдивою пошаною до Вас Ваш В. Біднов» [6, с.48]. «Хотілося б ще поговорити з Вами, та вже й так обрид Вам, [.....] забираючи в Вас дорогий час, і тому кінчаю. Вітайте всіх хто мене знає. Посилаю Вам свій низенький уклін та побажання всього найкращого! З правдивою до Вас пошаною В. Біднов» [6, с.53].

Лексичну основу епістолярної спадщини Василя Біднова становить міжстильова загальноновживана лексика, проте до неї додавалися просторічні та діалектні слова, що засвідчували генетичний зв'язок вченого з говірковим середовищем. Просторічна лексика – один із структурно-функціональних некодифікованих різновидів загальнонародної мови, який, не маючи територіальних або вузькосоціальних обмежень, разом з діалектами та жаргонами протистоїть літературній мові, її розмовному стилю. Особливості українського просторіччя невіддільні від історії та сучасного стану української мови в цілому. Це, по-перше, відносно менша відстань між просторічною лексикою і кодифікованою мовою, що пояснюється, з одного боку, формуванням нової української літературної мови на народознавчій основі, а з другого – її повільною кодифікацією. Тому не завжди можна провести диференціацію між просторічними і літературно-розмовними одиницями. «Не гнівайтесь, будь ласка, на мене за те, що так пізно вертаю: страшенно був **обтяжений** (виділено нами – Н.К.) **роботою ти ще і на придачу хворію**» [6, с.42]. «Співчуваю Вашому **гореві** й обурююся тим, що музей **обкрали**» [6, с.44]. «Видно тяжко **сердешному** жилося!» [6, с.45]. «До Вашого музею звідси посилалися деякі книги **тутешнього** видання, між іншим перший том «Науков[ого] збірника Україн[ського] університету в Празі», «Огляд української історіографії» Д. І. Дорошенка та ін.» [6, с.45]. «Послано **запросини** у всі слов'янські землі» [6, с.46]. «З радістю довідався про **Хвед**. Гр. Глазунова та Вас[иля] Олек[сійовича] Грекова» [6, с.46]. «Доручення Ваше, в червні минулого року, виконав лише **по часті**: чомусь лист Ваш спізнився, і я його одержав в день закриття з їзду» [6, с.47]. «Літом **біжучого** року сповнюється *- сто п'ятдесят літ-* з дня руйнування Січі» [6, с.47]. «Сум мій збільшився ще тим, що через **пару** днів

по одержанню Вашого листа прийшов лист і од Вашого досадителя, в якому він виправдує себе й винуватить Вас» [6, с.49]. «Діяльність Ваша дуже різноманітна, складна, одному прослідити й описати її трудно, а тому будуть й інші докладчики, крім мене» [6, с.49]. «18-го громада кубанців впорядила, як кажуть галичане, «академію» з трьома докладами та співами» [6, с.49]. «Без нього не можна навіть пунтьної біографії Калнишевського написати» [6, с.47].

Лексика епістолярних текстів В. Біднова представлена розмаїтими мовними засобами, засвідчує міцний зв'язок з народною мовою. Діалектна та розмовна лексика органічна для мовної свідомості автора листів і в переважній більшості вжита із номінативною функцією. Аналізовані слова відзначаються переважно нейтральним емоційним забарвленням і лише в окремих контекстах служать для підсилення експресивності та образного сприйняття написаного.

Вживання іншомовної лексики в епістолярії Василя Біднова зумовлене необхідністю залучення нових виражальних засобів, які були у сферах суспільно-політичної, громадської, культурної та професійної діяльності вченого:

1) лексика, що обслуговувала сферу ділових стосунків, пов'язану із суспільно-політичною та громадською діяльністю: «Якою була колись шляхта, такою є й польська демократія та соціалісти» [6, с.43]. «Це буде корисно не тільки для Вас персонально, а й для науки, бо все-таки тут багато дечого гарного» [6, с.45]. «Вертаю Вам польський документ, що я мав прочитати» [6, с.42]. «Хочу написати некролога, та не знаю коли саме він умер» [6, с.45]. «Правда, що за Вами будуть стежити московсько-жидовсько-українські сікофонти; але ж поговорити можна буде» [6, с.46]. «Що до останніх, то вони мусять бути коротенькі – всього на 15 хвилин, мова – українська, резюме буде перекладено на французьку» [6, с.46].

2) лексика, що позначала поняття з галузі освіти, науки, мистецтва, літературної творчості: «Як ідуть Ваші виклади в університеті?» [6, с.42]. «У господарчій академії дали мені на Історію України дві лекції, і за перший семестр я дійшов до Ярослава Мудрого, не зупиняючись ні на яких теоріях утворення Української держави» [6, с.44]. «Обох їх часто згадую: перший – товариш студентських років і кум мій, а другий – довголітній колега, співробітник по семінарії» [6, с.46].

3) термінологічна лексика із різних галузей, пов'язана із професійною діяльністю самого автора та української інтелігенції: «Спасибі й за інформацію відносно Ваших старих праць» [6, с.44]. «Видно, доведеться задовольнятися сурогатами, які тут можна здобути» [6, с.43]. «Це праця молодого Чекаленка: «Нарис розвитку геометричного орнаменту палеолітичної доби», та В. Щербаківського: «Мальована неолітична кераміка на Полтавщині»» [6, с.46]. «Даю матеріал про Ваше життя та археологічну діяльність» [6, с.54]. «Людина духу та вищих, небуденних вимог та настрою завжди має ідеали та плани своєї праці й постійної діяльності в певному далекому од меркантильних завдань напрямі» [6, с.50].

Епістолярні тексти Василя Біднова засвідчують лексичні одиниці церковнослов'янського походження, які входять до різних лексико-граматичних класів: іменники, прикметники, дієслова, службові слова. «Через ріки, гори, ліси, чужоземні краї христосуюся з Вами, вітаю з загальнохристиянським Великоднім Святком й бажаю Вам кріпості тіла й бадьорості духа, невичерпної енергії для праці над розробленням улюбленої науки на многі літа, на довгі віки!» [6, с.45]. «Документи з Новомосков[ського] собору дуже мене цікавлять» [6, с.46]. «Це, мабуть, остача архіва Старокодацької протопонії, що існувала вже в 1761 році, та духов[ного] правління» [6, с.46]. «Живіть же многі, многі літа на радість та втіху прихильникам української історії» [6, с.50]. «10 листопада історично-філологічне товариство в Празі впоряджує урочисте засідання, присвячене Вам; виступаємо ми з Д.І. Дорошенком, як виступали колись «во дни они» в 1913 році» [6, с.50]. «І зробіть це добре діло найшвидче, чого їм лежати під спудом і ждати якогось іншого видавця» [6, с.52]. Наведені слова містять типові для церковнослов'янської лексики словотвірні ознаки. Стилистична роль церковнослов'янської лексики традиційно визначалася «необхідністю створити урочистий, піднесений стиль мови, і

поєднання зі звичайними побутовими словами, а особливо тими, що мають знижене, згрубіле значення, надавало висловлюваному емоційно зниженого, іронічного або сатиричного забарвлення» [21, с.125]. За нашими спостереженнями, окремі слова церковнослов'янського походження могли використовуватися з метою надати певного товариського, приятельського ставлення до адресата.

Під впливом європейської та російської літератури іншомовні вкраплення входять у розмовне мовлення. У науковій літературі іншомовні вкраплення мають різні назви – «часткові контаміновані вкраплення», «мовні okazіональні запозичення», «іншомовні вкраплення» [10, с.13]. В українському мовознавстві функціонує термін «вкраплення», який позначає уривок іншомовного тексту, введений у твір з певною змістовою або стилістичною метою; у ролі такого тексту може виступати слово, словосполучення, речення чи їх поєднання [22, с. 82].

Іншомовні вкраплення в українській мові є наслідком інтерференційних процесів на лексичному рівні мови, що відбуваються в умовах двомовності.

Так, наприклад, у листуванні Василя Біднова зустрічаємо такі вкраплення: «У кон-сistorії владики Катеринославського *«бракорозводними»* справами заправляє *– протопопа Евлампій Краснокутський –*; писаря зараз нема, а тимчасово уряд сей ви-сокий держить канцеляриста (*«столоначальник»*) Петро Петрович Львов» [6, с.41]. «Вашої ясневельможності, *вельце* ласкавого Добродзея мого, *вельми* прихильний й зичли-вий слуга, козак куреня Конелівського» [6, с.41]. «Привіт всім, хто мене не забув. 31 гру-дня 1923р. *Praha, Vinohrady, Kollarova ul., 16/11*» [6, с.45]. «У вересні минулого року тут відбувся зїзд *«русских»* учених; наша еміграція хоче тепер скликати свій українсь-кий» [6, с.47]. «Я пошлю Вам відбитки своїх статей – одна про Ап. Скальковського, друга – про *«Устное повествование»* Коржа» [6, с. 50].

Дослідження лексичних особливостей епістолярної спадщини Василя Біднова дало можливість простежити складний процес створення різних шарів лексики. Безумов-но, тема потребує подальших розвідок у контексті створення узагальнювальної праці, присвяченої висвітленню різних аспектів функціонування української мови періоду становлення її літературних норм наприкінці XIX – на початку XX ст.

Література

1. Абросимова В., Мицик Ю. Далеко від рідного дому // Зоря. – 8 вересня.
2. Біднов В. О. // Енциклопедія Сучасної України. – Т. 2 “Б-Біо”. – К., 2003. – С. 746.
3. Богдан С. Формули етикету в українській епістолярії // Урок української. – 2003. – №1. – С. 30-34.
4. Гумбольдт В.: О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества. In: Звегинцев В.А. История языкознания XIX – XX веков в очерках и извлечениях. Москва 1984
5. Дорошенко Д. Життя і громадська діяльність професора В.О. Біднова // Пам'яті професора Біднова: Засідання Українського історично-філологічного товариства в Празі дня 30 квітня 1935 р. – Прага: Вид-во УІФТ в Празі, 1936. – С. 5-11.
6. Епістолярна спадщина академіка Д. І. Яворницького Вип.1: Листи вчених до Д.І. Яворницького /Упоряд.: С.В. Абросимова, А.І. Перкова, О.В. Піцик, Н. Г. Чередник; Вступ. ст. С.В. Абросимової, А.І. Перкової; Перед. Слово Б. Т. Карапиша. – Дніпропетровськ: Гамалія, 1997. – 888с.
7. Журавльова Н.М. «Ваш лист такий ласкавий та щирий...(До проблеми мовної культури епістолярного стилю XIX – початку XX століття)»// Вісник Запорізького державного університету: Філологічні науки – №2. – Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 2004 – с.70-75.
8. Коцюбинська М.Х. «Зафіксоване і нетлінне» Роздуми про епістолярну творчість [Текст] / М.Х. Коцюбинська. – К. : Дух і літера. Харківська правозахисна група, 2001. – 300с.
9. Кузьменко В.І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50-х років XX ст. [Текст] / В.І. Кузьменко. Просвіта, 1998. – 305с.
10. Листрова Ю. Т. Иносистемные языковые явления в русской художественной литературе XIX века (на материале немецких вкраплений) [Текст] / Ю.Т. Листрова. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1979. – 156 с.; Библиогр.: с. 147-155.
11. Воронежского ун-та, 1979. – 156 с.; Библиогр.: с. 147-155.
12. Мицик Юрій. Д.І. Яворницький і В.О. Біднов // «Вчений-подвижник», Дніпропетровськ, 1991. – С.19-20.

13. Наріжний С. Українська еміграція. Культур-на праця української еміграції 1919-1939 рр. - Прага, 1942. - Ч. 1. - 373 с.; К., 1999. - Ч. 2. - 270 с.
14. Наріжний С. Наукова праця проф. В. О. Біднова// Пам'яті професора Біднова: Засідання Українського історично-філологічного товариства в Празі дня 30 квітня 1935 р. - Прага: Вид-во УІФТ в Празі, 1936. - С. 12-28.
15. Полонська-Василенко Н.В. Сторінки спогадів.УВУ // Український історик. - 1965. - № 3-4. - С. 39-48.
16. Прокопович В. Памяти В.О. Біднова // Тризуб. - 1935. - №30-31.
17. Радзівська Т.В. Текст як засіб комунікації // Т.В.Радзівська. - К.: Вид-во НАН України, 1998. - 194с.
18. Русова С. Мої спомини. - Львів: Вид-во кооператива «Хортиця», 1937. - 284 с.
19. Сакович Є. Професор В.О. Біднов (посмертні спомини) // Тризуб. - 1935. - №38. - С. 2-7.
20. Саламаха І.В. Громадсько-політична та наукова діяльність В.О. Біднова (кінець XIX - 1935 р.) // Дис. канд. іст. наук. - Запоріжжя, 1998. - 212 с.
21. Сірополко С. Історія освіти в Україні. - Київ: Наук. думка, 2001. - 912 с.
- 22.Сучасна українська мова. Лексика і фразеологія / За заг. ред. акад.І. К. Білодіда/ Інститут мовознавства Сучасна українська літературна ім.О. О. Потебні АН УРСР. - К.: Наук. думка, 1973. - 440 с
23. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Вид-во „Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. - 824 с.: іл.
24. Уляновський В. Василь Біднов // Історіографічні дослідження в Україні. - К.: НАН України, 2002. - Вип. 12. - Визначні постаті української історіографії XIX-XX ст. - С. 303-340.
25. Чабан М. Вічний хрест на грудях землі. - Дніпропетровськ, 1993. - 126 с.
- Чабан М.П. Діячі Січеславської «Просвіти» (1905 - 1921). Біобібліографічний словник. Близько 670 імен. Наукове видання. - Дніпропетровськ: ІМА-прес. - 2002. - 536с.
26. Чикаленко Є.Х. Спогади: 1861-1907. - Львів,1925. - Ч. I. - С. 39, 63-64.
27. Чикаленко-Келлер Г.Є. Пам'яті В. Біднова //Тризуб (Париж), 1935. - №28-29. - С. 6-14.
28. Школьник О. Духовна публіцистика Василя Біднова (за матеріалами «Релігійно-наукового вісника», Александрів Куявський, 1921-1923) // 3 Міжнародний конгрес українців. 26-29серпня 1996 р. Історія - Харків, 1996 р. - С. 241-245.
30. Шубравська М.М. Д.І. Яворницький: життя, фольклористично-етнографічна діяльність. [Текст] / М.М. Шубравська. - К.: Наукова думка, 1972. - 354 с.

KOSTYUK N.

DIE UKRAINISCHE SPRACHE IM EPISTOLARIUM VON V. BIDNOV AN AKADEMIKER D. I. JAVORNITSKIJ

Im Artikel wird Ukrainisch Ende XIX. - Anfang XX. in den Briefen von V. Bidnov an Akademiker D.I. Javornizkij erforscht.

Schlüsselwörter: das Epistolarerbe, der Adressat, der Absender, die Anwende, die Lexik, die Fachausdrücke, folkstümliche Wörter, Etimologie.